

Ринок фінансово-банківських послуг

Наталія ГАЛУШКА,
Надія СТЕЦЮК

**ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД
ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА
ОБЛІКУ ВЕКСЕЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ**

Резюме

Розглянуто теоретичні та практичні аспекти обліку вексельних операцій у господарській діяльності вітчизняних підприємств. Проаналізовано європейський досвід використання вексельної форми розрахунків та особливості відображення їх в обліку.

Ключові слова

Ринкова економіка, вексельні відносини, вексель, вексельна форма розрахунків, облік вексельних операцій.

Класифікація за JEL: G10, M41.

© Наталія Галушка, Надія Стецюк, 2015.

Галушка Наталія, канд. екон. наук, ТОВ АФ «Тер Аудит», м. Тернопіль, Україна.

Стецюк Надія, канд. екон. наук, ПВНЗ «Європейський університет», м. Київ, Україна.

Постановка проблеми. Інтеграційні процеси, що відбуваються в країні, супроводжуються появою нових бізнес-контактів, торгових партнерів і, звичайно ж, форм розрахунків. Однією з таких форм, яка набуває особливого значення в умовах дефіциту грошових коштів, кредитних та інвестиційних ресурсів, є розрахунки за допомогою векселів. Крім виконання функції зі здійснення кредитно-розрахункових операцій, вексель є важливим альтернативним джерелом залучення інвестицій, в окремих випадках він стає засобом комерційного (товарного) кредитування.

Облік вексельних операцій є одним із найбільш суперечливих і складних питань, що зумовлено проблемою неплатежів і відносно недавнім відновленням вексельного обігу в Україні. Це призводить до того, що суб'єкти господарювання часто проявляють консерватизм у використанні векселів, надаючи перевагу іншим, навіть менш ефективним інструментам. Тому вирішення проблем практики використання векселів потребує не тільки осмислення ролі цього цінного паперу, але й правильного відображення операцій з векселями в бухгалтерському обліку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема обліку вексельних операцій присвячено багато праць вчених-економістів. Вагомий внесок на різних історичних етапах у їхнє вирішення зробили такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як М. Білуха, А. Герасимович, В. Завгородній, С. Мошенський, Т. Рудненко, В. Сопко, В. Шевчук, М. Пятов, Я. Соколов, Л. Шнейдмен, Е. Хендріксен та інші, які досліджували проблеми обліку вексельних операцій як складову близьких їм за змістом розрахункових операцій.

Підвищена зацікавленість до зазначених проблем підтверджує необхідність поглиблення теоретико-організаційних аспектів обліку вексельних операцій та напрямків їх практичного застосування.

Виклад основного матеріалу. В процесі становлення ринкових відносин і підвищення динамічності економіки вексель знову знаходиться в центрі уваги. Це пов'язано з функціональними можливостями векселя, які дозволяють застосовувати його в багатьох господарських операціях: інвестиціях з метою одержання доходу; кредитуванні; наданні в якості застави; дисконтуванні; придбанні продукції та послуг з відстрочкою платежу; погашенні кредитної заборгованості; зарахуванні платежів до бюджету тощо. При цьому вексель виступає дохідним, ліквідним та надійним фінансовим інструментом, який поєднує інтереси виробників, фінансових інститутів та держави.

Загалом вексель має ще й багато інших позитивних чинників: сприяє збільшенню обігових коштів та покращенню платіжної дисципліни, природ-

ному зниженню обсягів простроченої заборгованості шляхом погашення зустрічних вимог, активізації юридичних процесів та виконавчої системи зі стягнення заборгованості, прискоренню оборотності дебіторсько-кредиторської заборгованості та руху капіталу, що, без сумніву, позитивно впливатиме на розвиток країни загалом. Векселі активно застосовуються у зовнішній торгівлі і міжнародних розрахунках – яскравим свідченням цього є міжнародна уніфікація норм вексельного права.

Женевський уніфікований закон про переказний і простий вексель, до якого Україна приєдналася у липні 1999 року, визначає вексель як ордерне боргове зобов'язання. У більшості країн законодавством визнається багатофункціональність векселя. Так, у Німеччині вексель вважається цінним папером, платіжним та кредитним інструментом; у Франції – Комерційний кодекс визначає вексель як платіжний інструмент; у Литві вексель є цінним папером згідно із законом про переказні і прості векселі; у Чехії Законом «Про цінні папери» № 591/1992 вексель визначений як спеціальний цінний папір – його може виставляти і використовувати будь-який підприємець (відповідно до Торговельного кодексу), а також громадянин згідно з Цивільним кодексом. В Угорській Республіці вексель не визначений як цінний папір (хоча має усі атрибути цінного паперу і обертається на ринку цінних паперів), а є платіжним інструментом згідно із Законом Угорської Республіки від 1996 р. «Про цінні папери». В Україні вексель визначений як борговий цінний папір згідно із Законом України «Про цінні папери та фондовий ринок», платіжним інструментом – згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність», податковим законодавством вексель трактується як товар. Особливості регулювання обігу векселів в Україні та в країнах ЄС подано в табл. 1.

Вексельний ринок у Німеччині представлений корпоративними й банківськими векселями. Останні є другим за обсягом після корпоративних векселів (авальовані векселі й банківські акцепти) сегментом вексельного ринку Німеччини. Переврахування векселів відбувається таким чином: авальований корпоративний вексель (або переказний вексель, акцептований закордонним банком) пропонується фірмі, що виступає в ролі білль-брокера (консультанта з питань придбання цінних паперів) і працює з певним місцевим банком. Білль-брокер визначає рейтинг банку-аваліста і рекомендує (чи не рекомендує) своєму банку врахувати цей вексель. Крім того, досить поширені так звані господарські кредити, що включають у себе вексельні зобов'язання підприємств і компаній перед банківським сектором. В експортних операціях використовують дві основні форми векселів – класичний експортний вексель і тратта (для прямого торговельного кредиту). При використанні торговельного векселя може застосовуватися принцип товарного забезпечення, але основою такого векселя може бути і послуга – вже надана або ще не надана. Банківські акцепти застосовують переважно для зовнішнього кредиту, а також як основу банківського акцептного фінансування. Їх широке використання пов'язане з підвищеною відповідальністю за цими зобов'язаннями, оскільки зобов'язання банку (на відміну від звичайного акцепту) надають підвищені гарантії щодо ризиків у зовнішній торгівлі [3, с. 111].

Таблиця 1

Регулювання обігу векселів в Україні та в країнах ЄС

Країна	Визначення векселя в законодавстві	Товарність векселя	Обмеження при випуску	Контроль над обігом векселів	Торгівля векселями	Оподаткування операцій з векселями
Україна	цінний папір, платіжний інструмент, товар	Обов'язкова	Видача векселів без товарної основи заборонена.	ДКЦПФР, НБУ, КМУ	Позабіржовий неорганізований ринок	У всіх операціях вексель розглядається як товар.
Німеччина	цінний папір, платіжний та кредитний інструмент	Не потрібна	Немає	Немає	Ринку векселів не існує. Передача вексельних прав здійснюється за домовленістю шляхом індосаменту.	Анульоване
Франція	платіжний інструмент	Не потрібна	Немає	Немає	Банки	–
Литва	цінний папір	Не потрібна	Немає	Немає	Клірингові будинки	На загальних підставах, як інша фінансова діяльність
Чехія	цінний папір	Не потрібна	Немає	Немає	Біржовий та позабіржовий ринок	–
Угорщина	платіжний інструмент	Не потрібна	Будь-який вексель, що має грошове покриття, може виступати комерційним папером.	Немає	Банки	Оподаткування згідно з чинним законодавством, яке регулює податок на прибуток.

У Франції в обігу використовують LCR (*lettre de change-releve*) – переказні векселі на магнітному носії, що є водночас дематеріалізованим засобом платежу й інструментом мобілізації коштів для підприємств, а також BOR (*billet a ordre-releve*) – прості векселі. Якщо основний дебітор бажає, щоб цінний папір продовжував обіг у документарній формі, то він використовує LCC (переказний вексель, що перебуває в обігу в документарній формі) чи BOC (простий вексель, що перебуває в обігу в документарній формі). У випадку використання LCR чи BOR операції проводять через комп'ютерну систему центрального банку Франції [3, с. 105]. За десять днів до закінчення терміну сплати трасант подає банкірові документ, дані якого за п'ять днів до закінчення терміну сплати передаються в комп'ютерну систему центрального банку Франції, а після збереження цих даних банкір трасата одержує повідомлення. За шість днів до настання терміну сплати векселя банк, що одержав інформацію про вексель, передає її далі за допомогою системи міжбанківських розрахунків, і вона потрапляє в банк-доміциліат. Той в останній день до настання терміну сплати надсилає клієнтові виписку, що включає в себе документ на сплату, а сама сплата здійснюється пересиланням трасатом документа на сплату. Якщо пересилання такого документа не було зроблене, то це вважається відмовою від сплати. Інформація про це вноситься в електронний документ банком-доміциліатом, що передає цю інформацію в розрахунковий комп'ютер, який, у свою чергу, передає повідомлення про це банку-трасанту. Банкір трасата звертається до клієнта-платника в письмовій формі. У випадку згоди трасат до закінчення терміну сплати має надати свою відповідь за допомогою платіжного доручення. Це доручення має бути повернуте банкірові трасата не пізніше, ніж в останній робочий день, що передує терміну сплати; за відсутності доручення переказний вексель буде вважатися несплаченим. У випадку сплати банкір заносить у дебет рахунок трасата, а рахунок трасанта буде занесений у кредит. Дані в комп'ютерній системі мають відповідати даним при пред'явленні векселя до сплати, а бухгалтерські записи й копії використовують для доказу сплати [13].

В Англії вексельний ринок представлений переказними корпоративними векселями, акцептованими комерційними банками. Особливість англійського вексельного ринку полягає в тому, що переказні векселі враховують вексельні контори (*discount houses*), а потім перевраховують їх в Англійському банку. Отримані векселі відображаються в обліку за дебетом рахунка «Векселі отримані» в кредит – «Рахунки до отримання». Погашення векселя відображають за дебетом рахунка «Рахунок у банку (Грошові кошти)» у кредит – «Векселі отримані».

В Італії найбільшого розповсюдження набули фінансові векселі та банківські акцепти (звичайно, їх сума становить від 50 тис. до 250 тис. євро, а термін – від трьох до 12 місяців). Витрати на використання цього фінансового інструмента включають: 1) комісію за акцепт, що виплачується банку-акцептанту і звичайно складає від 0,5 до 1% від номінальної вартості тратти; 2) податкові витрати (з 2 липня 1998 р. в результаті реорганізації системи

оподаткування фінансової діяльності податок на банківський акцепт було збільшено з 15 до 27%) і державний збір (0,05165 євро за кожні 515,46 євро); 3) виплати за відсотковою ставкою інвестора (ця ставка має давати конкурентоздатний прибуток порівняно з прибутком за державними облігаціями) [14].

В Україні видавати прості та переказні векселі можна лише за фактично отримані товари, виконані роботи, надані послуги [9], при цьому сума зобов'язання за товари має бути не меншою від суми платежу за векселем. А видачею векселя є первинне вручення векселя кредитором (продавцю). В обіг випускають прості та переказні векселі з урахуванням відсотків за час обігу векселя (процентні векселі) та без відсотків (безпроцентні). На етапі емісії простого векселя беруть участь дві особи: векседавець (підприємство-боржник) і вексеотримувач (перший векселедержатель або підприємство-кредитор). В операції з видачі простого векселя: спочатку надходить товар від кредитора (продавця), а потім боржник (покупець) видає кредитором вексель. Виписавши простий вексель і передавши його продавцеві (кредиторові) за актом приймання-передачі векселів, покупець (боржник) у бухгалтерському обліку закриває заборгованість щодо отриманих товарів і формує вексельну заборгованість (фінансове зобов'язання) за кредитом субрахунка 621 «Короткострокові векселі, видані в національній валюті» або субрахунка 511 «Довгострокові векселі, видані в національній валюті» для зобов'язання з терміном погашення більше 12 місяців. А продавець (кредитор) закриває заборгованість за надані товари і формує вексельну заборгованість (фінансовий актив) за дебетом запропонованого нами субрахунка 341 «Короткострокові векселі, утримувані до погашення в національній валюті» або 182 «Довгострокові векселі одержані» відповідно до термінів погашення.

Переказний вексель, як і простий, можна видавати (емітувати) лише при оформленні боргу за фактично поставлені товари (роботи, послуги). У складанні переказного векселя беруть участь, як правило, три особи. Крім векседавця (трасанта), котрий виступає як особа, що віддає наказ платити, і першого вексеотримувача (особи, на користь якої видають вексель), учасником операції є платник (трасат), якому дано наказ платити за векселем. До настання терміну платежу трасат має дати згоду (акцепт) на оплату векселя, тобто на момент видачі переказного векселя особа, зазначена у векселі як трасат, або векседавець простого векселя повинна мати перед трасантом та/або особою, якій чи за наказом якої повинен бути здійснений платіж, зобов'язання, сума якого має бути не меншою, ніж сума платежу за векселем [9].

Отже, щоб видати переказний вексель у підприємства-векседавця мають бути непогашені дебіторська заборгованість підприємства-платника і кредиторська заборгованість перед підприємством-векселедержателем. До того ж перша може бути і не товарною, на відміну від заборгованості між підприємством-векселедержателем і векседавцем. У бухгалтерському обліку операції з переказними векселями відображають аналогічно до операцій із

простими векселями. Відмінності виникають лише при видачі переказного векселя, а саме після настання належного терміну вексель пред'явлено до платежу й оплачено.

Для правильної податкової оцінки операцій з оформлення заборгованості векселями – видачі векселя (операції розміщення цінних паперів) та її виконання шляхом платежу грошовими коштами в безготівковій формі у встановлений термін векселедавцем (трасат (акцептант), тобто здійснення останнім погашення вексельного зобов'язання (операції зі зворотного викупу або погашення цінних паперів емітентом) необхідно враховувати норми п. 23 П(С)БО 13 «Фінансові інструменти», на підставі яких у бухгалтерському обліку визнають та класифікують вексель як конкретний вид фінансового інструменту. За рахунок цього розкривається зміст економічних і правових відносин між векселедавцем та векселеотримувачем (першим власником – векселедержателем) векселя, що не допускає штучного поширення на векселеотримувача (першого власника векселя) норм Податкового кодексу України (п. 153.8, ст. 153); це регламентує порядок оподаткування операцій з торгівлі цінними паперами. Нормами п. 153.9 ст. 153 Податкового кодексу передбачено, що норми п. 153.8 зазначеного кодексу не поширюються на операції платника податку – емітента з розміщення корпоративних прав або інших цінних паперів, а також з їх зворотного викупу або погашення таким платником податку – емітентом (у нашому випадку – боржника, що видав вексель, – векселедавця (трасата)). Таким чином векселеотримувач (перший векселедержатель) начебто усунений від дії цієї норми. Але операції з розміщення, зворотного викупу або погашення цінних паперів здійснює емітент, тому в нього не виникають так звані «цінно-паперові» доходи і витрати від операцій із торгівлі цінними паперами, оскільки дані операції не є операціями з торгівлі цінними паперами. Нормами ч. 8 ст. 17 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» стосовно розміщення (первинний випуск (емісія) та викуп (погашення) емітентом власних цінних паперів також передбачено, що це не є операціями з торгівлі цінними паперами. Щодо векселеотримувача (першого векселедержателя), то у нього при первинному розміщенні цінних паперів не виникають «цінно-паперові витрати». Тобто операція з первинного випуску (розміщення) цінного паперу, а для векселя – його видача векселеотримувачеві (першому векселедержателю) також не є операцією з торгівлі цінними паперами у цього першого держателя векселя. До того ж торгівля валютними цінностями – це операції, пов'язані з переходом права власності на платіжні документи та інші цінні папери, виражені у національній валюті або в іноземній валюті [4]. А в операціях із розміщення цінних паперів (видача векселя) не передбачено перехід права власності на грошові боргові вимоги за цим векселем, в яких зазначено, що цінні папери не стають товаром за операціями з їх розміщення (відчуження першому власникові) або первинного випуску (емісії) та погашення чи зворотного викупу [4]. В усіх інших операціях із їх відчуження (купівля-продаж, міна (у т. ч. вексельний платіж), дарування) вексель як цінний папір є товаром [6].

Платіж за векселем називається його погашенням, а точніше погашенням вексельного зобов'язання. Такий платіж здійснює векселедавець простого векселя, акцептант переказного, особливий платник авальованого або доміциліант доміцильованого векселя. Саме держатель векселя має проявити ініціативу та пред'явити вексель до платежу (ст. 38 Уніфікованого закону про переказні векселі та прості векселі). При погашенні вексель завжди оплачують за номінальною вартістю, до того ж платіж за векселем на території України здійснюють тільки в безготівковій формі [9]. Зобов'язання векселедавця з його оплати можуть бути виконані тільки за умови пред'явлення векселя до платежу в належному місці. Тому пред'явлення векселя до платежу повинне відбутися в місці платежу, зазначеному у векселі. Якщо місце не було прямо назване – то в місці складання простого векселя [12]. Місцем платежу може бути зазначена адреса банківської установи. Тоді саме туди і треба пред'являти вексель. Платіж за векселем може бути здійснений у повній сумі або частково. В останньому випадку платник повинен вимагати від векселедержателя відмітки на векселі про кожен такий платіж і розписку про його отримання [12]. При здійсненні платежу або за векселем у зазначений термін (погашення короткострокового вексельного зобов'язання) векселедавець простого векселя і акцептант (трасат) переказного векселя закривають заборгованість за векселем, відображаючи це в бухгалтерському обліку за дебетом 621 «Короткострокові векселі, видані в національній валюті» та кредитом рахунка 311 «Поточні рахунки в національній валюті». При здійсненні платежу за векселем у зазначений термін (погашення довгострокового вексельного зобов'язання) повністю або частинами за згодою сторін сума до сплати у векселедавця (трасат (акцептант) переводять із довгострокової заборгованості (дебет рахунка 511 «Довгострокові векселі в національній валюті») до складу рахунка 611 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями в національній валюті» (за кредитом) і лише потім погашають за дебетом цього рахунка та кредитом рахунка 311 «Поточні рахунки в національній валюті».

Векселеотримувач (перший векселедержатель) має відобразити в обліку операцію з надходження платежу за векселем як погашення вексельної заборгованості. Усі наступні векселедержателі, до яких перейшов вексель за індосаментом, мають відобразити операцію надходження платежу за векселем у визначений термін (погашення вексельної заборгованості) як операцію відчуження векселя її векселедавцеві (трасату) за грошові кошти. При цьому доходом від реалізації визначають суму справедливої вартості отриманих грошових коштів (номінал векселя та відсотки за процентним векселем).

Стосовно погашення вексельної заборгованості доцільно підкреслити, що під погашенням векселя мають на увазі платіж у встановлений термін та ще в безготівковій формі [10, 12]. Лише у такому випадку може йтися про виконання згаданих норм Податкового кодексу. Таким чином, у векселедавця (трасата (акцептанта)) при погашенні вексельного зобов'язання повністю або частини в установлений термін у безготівковій формі не виникають цінно-

паперові витрати, відповідно до зазначених норм Податкового кодексу, на суму номінальної вартості векселя. Але виникають витрати у загальному податковому обліку на суму нарахованих відсотків за час обігу векселя, що його погашають повністю або частинами. А при здійсненні згаданих операцій (пред'явлення векселя до погашення) векселеотримувачем (першим держателем) у такого платника податків не виникають доходи в звичайному податковому обліку, лише у сумі номіналу векселя [4]. Відсотки за процентним векселем у такого платника (векселеотримувача) визначаються доходами в звичайному податковому обліку аналогічно до норм, що діють для витрат за відсотками у векселедавця (трасат (акцептант)).

Операції з пред'явлення векселя до погашення наступними векселедержателями (у т. ч. векселедавцями (трасатами) боржникові за векселем (векселедавцеві (трасат)) розглядають у податковому обліку таких осіб як операції з подальшого відчуження векселя шляхом реіндосування на користь нових векселедержателів [4]. За такими операціями права власності на грошові боргові вимоги за векселем переходять шляхом його відчуження (купівля-продаж, міна (у т. ч. вексельний платіж), дарування).

У бухгалтерському обліку при набуванні векселя його векселедавцем (трасат) шляхом відчуження (купівля, міна, дарування) у держателя спочатку відображають оприбуткування фінансової інвестиції: за дебетом субрахунків 144 «Довгострокові векселі придбані», або 353 «Короткострокові векселі придбані» в кредит, або субрахунок 311 «Поточні рахунки в національній валюті», у випадку їх придбання за грошові кошти, або субрахунок 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» у випадку їх придбання в обмін на поставлені товари, роботи, послуги, або субрахунок 745 «Дохід від безоплатно одержаних активів». Дану операцію можна здійснювати і через кредит субрахунка 377 «Розрахунки з іншими дебіторами» з попереднім відображення його дебету в кредит або субрахунок 311 «Поточні рахунки в національній валюті», або 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями», або 745 «Дохід від безоплатно одержаних активів» залежно від призначення – грошового розрахунку чи товарообмінного розрахунку (вексельного платежу), чи дарування відповідно [5, 6].

Ця операція не приводить до зміни власного вексельного зобов'язання, що обліковують у пасиві балансу в розмірі номінальної вартості виданого векселя. Потім може відбуватись анулювання власного вексельного зобов'язання: за дебетом субрахунка 611 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями в національній валюті» для довгострокових векселів чи 621 «Короткострокові векселі, видані в національній валюті» та субрахунка 684 «Розрахунки за нарахованими відсотками» (для процентних векселів) у кредит субрахунка 741 «Дохід від реалізації фінансових інвестицій» із одночасним списанням собівартості набутого векселя за дебетом субрахунка 971 «Собівартість реалізованих фінансових інвестицій» у кредит

субрахунків 144 «Довгострокові векселі придбані» або 352 «Короткострокові векселі придбані».

У випадку подальшого відчуження оприбуткованого векселя його векселедавцем як новим держателем відбувається звичайна операція його продажу за грошові кошти або товарообмін за бартером, або безкоштовно так само, як і у всіх інших наступних векселедержателів, що буде розглянуто в операціях торгівлі цінними паперами. В бухгалтерському обліку векселеотримувача (першого векселедержателя) операцію з відчуження векселя на користь його векселедавцеві (трасат) розглядають так само, як і на користь наступному векселедержателю. Тобто як продаж, міну, дарування векселя за ціною, що може бути вищою за номінал та відсотки або нижчою від них, або рівною їм, або передаватися безкоштовно. У бухгалтерському обліку наступного векселедержателя операція з відчуження векселя на користь векселедавця (трасат) незалежно від мети і способу розрахунку (грошова або бартерна форма) є операцією подальшого відчуження векселя, що був раніше відчуженим на користь такого держателя, як фінансова інвестиція. Тобто ця операція є операцією з торгівлі цінними паперами. Така операція має бути відображена за кредитом запропонованих нами субрахунків 144 «Довгострокові векселі придбані» або 353 «Короткострокові векселі придбані» в дебет субрахунка 971 «Собівартість реалізованих фінансових інвестицій». Одночасно визнають дохід за кредитом субрахунка 741 «Дохід від реалізації фінансових інвестицій» у дебет або субрахунка 311 «Поточні рахунки в національній валюті» при продажу за грошові кошти, або субрахунка 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками та підрядниками» при розрахунку в негрошовій (бартерній) формі за одержані товари, роботи, послуги (вексельний платіж) або остання операція невідображення у випадку безкоштовної передачі векселя.

Вексель може бути відчуженим і у результаті операцій врахування банком. Тобто якщо підприємству терміново потрібні гроші й воно не може чекати терміну погашення векселя, то його можна продати банку. Операція придбання векселя банком за грошові кошти до настання терміну платежу за ним називається врахуванням векселя. Згідно з Положенням НБУ «Про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України», врахування векселів – це форма строкового кредитування, за якої банк надає векселедержателю – пред'явнику векселя строковий кредит, до того ж вексель може бути відчуженим лише банком [7]. Як правило, у банку обліковують векселі, в тексті яких точно визначено термін платежу, а саме: на конкретну дату, на певну кількість днів із дати оформлення векселя, на певний термін із дати пред'явлення. При цьому на векселі має бути відмітка про дату пред'явлення векселя до оплати. Банк враховує (купує) векселі за ціною, нижчою за номінал – дисконт, як суму винагороди банку за проведення операції з обліку векселя. При обліку іногородніх векселів, окрім дисконту, можна додатково утримувати: дамно – комісію банку за інкасування іногородніх векселів; порто – суму для відшкодування поштово-

телеграфних витрат банку за пересилання, яку справляють із векселедавця, якщо місце платежу за векселем не збігається з місцем обліку. Разом із векселями, що пред'являють до врахування, у банк подають реєстр векселів, форму якого встановлює банк. Цю операцію в обліку векселеотримувача (першого векселедержателя) відображають аналогічно до операцій відчуження ним векселя на користь іншого власника за грошові кошти з визначенням лише знижки (дисконту). А саме за кредитом запропонованих нами субрахунків 345 «Векселі одержані, утримувані для продажу в національній валюті» для номінальної вартості векселя та кредитом субрахунка 373 «Розрахунки за нарахованими доходами» для нарахованих відсотків за процентним векселем у дебет рахунків 31 «Рахунки в банках» на суму отриманих грошових коштів та дебет субрахунка 977 «Інші витрати звичайної діяльності» на суму дисконту.

Одночасно нараховують відсотки на номінальну вартість векселя за період його утримання векселеотримувачем (першим векселедержателем) за дебетом субрахунка 373 «Розрахунки за нарахованими доходами» та кредитом субрахунка 732 «Відсотки одержані». А відображення операції врахування векселя в обліку наступного держателя, який отримав раніше цей вексель за індосаментом, нічим не відрізняється від операції відчуження векселя за грошові кошти як раніше придбані фінансової інвестиції, що продають банку. А саме: за дебетом рахунка 31 «Рахунки в банках» та кредитом субрахунка 741 «Дохід від реалізації фінансових інвестицій» для ціни відчуженого векселя (продажна вартість); одночасно списують його собівартість за дебетом субрахунка 971 «Собівартість реалізованих фінансових інвестицій» у кредит запропонованих нами субрахунків 144 «Довгострокові векселі придбані» або 353 «Короткострокові векселі придбані».

Таким чином, операції з переходу права власності на грошові боргові вимоги за векселем відбуваються у випадку його відчуження (купівля-продаж, міни (у т. ч. вексельного платежу), дарування) векселеотримувачем (першим векселедержателем) новому векселедержателю (у т. ч. векселедавцю (трасат (акцептант)) через передавальний індосамент або цесію (відступлення прав вимоги), а ними відчужуються у подальшому новим держателям через реіндосування або цесію. В операціях подальшого відчуження (купівля-продаж, міна (у т. ч. вексельний платіж), дарування) векселя новими власниками-держателями (у т. ч. векселедавцями (трасат (акцептант)), що їх отримали у результаті попереднього відчуження у першого держателя шляхом реіндосування, в таких платників податку виникає цінно-паперовий дохід у сумі справедливої вартості отриманого майна (грошових коштів, інших активів або погашеної власної заборгованості) [4].

Для операцій із відчуження векселями (що визнані фінансовими інвестиціями – фінансовий актив, призначений для перепродажу) встановлено особливий порядок оподаткування – «цінно-паперовий облік» [4]. Згідно з цим порядком облік «цінно-паперових» доходів і витрат ведуть наростаючим

підсумком у додатку КЗ до декларації з податку на прибуток. Якщо за підсумками року за одним із видів цінних паперів отримано збиток, то його переносять на зменшення фінансового результату за цим самим видом цінних паперів майбутніх звітних періодів і прибуток, отриманий за іншими видами цінних паперів, не зменшується.

Варто відмітити, що оподаткування вексельних операцій у Литві здійснюється на загальних підставах, як інша фінансова діяльність; в Угорській Республіці – згідно з чинним законодавством, яке регулює податок на прибуток. Відповідно до параграфа 10, п. 2 Закону ВР від 2003 р. «Про податки, відрахування і інші бюджетні виплати» моментом здобуття прибутку в разі операцій з векселем вважається день отримання права власності на вексель або ж день, коли фізична або юридична особа безпосередньо отримала вексель. У Комерційному кодексі і Генеральному податковому кодексі Франції не згадується про які-небудь особливості оподаткування таких операцій. В Німеччині оподаткування векселів було анульоване з 01.01.1992 р. на основі «Закону про сприяння розвитку фінансового ринку» від 22.02.1990 р. (Збірка законів DGBII, ст. 266).

Висновки. Як показує міжнародна практика, використання векселів в умовах кризи завдяки їх багатофункціональності є найбільш корисним, адже: вони замінюють банківське короткострокове кредитування комерційним, знижують рівень неплатежів та сприяють погашенню дебіторсько-кредиторської заборгованості. А міжнародне вексельне право (до якого приєдналася і Україна в 1999 р.) максимально захищає всіх учасників вексельного обігу, що забезпечує довіру до цього інструменту в світі. Яскравим прикладом цього є те, що країни-учасниці ЄС в кризових умовах виходили на ринок зовнішніх запозичень саме з векселями. Крім того, для сприяння розвитку фінансового ринку Німеччина відмовилася від оподаткування операцій з векселями; у Французькій Республіці з метою зменшення оборотних витрат створено електронний вексель, а для вирішення проблеми з управління готівковими коштами підприємств-векселедержателів створений новий тип векселя, який може бути пред'явлений платникові лише 6 разів на місяць. Отже, використання векселя на вітчизняних підприємствах дозволить прискорити розрахунки між суб'єктами ринку, не виймаючи з поточного обороту готівкових чи безготівкових коштів, сприятиме фінансовому оздоровленню, збільшенню рентабельності діяльності підприємств, а значить поступовому виходу України з кризи.

Враховуючи європейський досвід, вважаємо, що використання вексельної форми розрахунків вітчизняними підприємствами вимагає від суб'єкта господарювання формування нових підходів стосовно оновлення концепції управління підприємством, яка потребує уточнення цілей, основних завдань, принципів, які стоять перед системою обліку, та необхідності організаційної інтеграції обліку з іншими функціями управління.

Література

1. Гуткевич С. О. Вексель в системі цінних паперів: проблеми становлення та розвитку : навч. посіб. / С. О. Гуткевич, М. Д. Корінко. – К. : В-во Європ. ун-ту, 2004. – 119 с.
2. Заглова З. А. Современные вексельные рынки: зарубежная и российская практика : моногр. / З. А. Заглова ; [под ред. д. э. н., проф. Н. Х. Токаева]. – Владикавказ : Изд-во СОГУ, 2000. – С. 33.
3. Мошенський С. З. Вексель. Базові концепції / С. З. Мошенський. – К., Рівне : Планета-Друк, 2007. – 1204 с.
4. Податковий кодекс України № 2755 від 2.12.2010 р. : VI зі змін. і доповн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції» : затв. наказом Міністерства фінансів України № 91 від 26.04.2000 р., зареєстр. у Міністерстві юстиції України № 284/4505 від 17.05.2000 р., із змін. та доповн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ligazakon.ua>.
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» : затв. наказом Міністерства фінансів України № 559 від 30.11.2001 р., зареєстр. у Міністерстві юстиції України № 1050/6241 від 19.12.2001 р., із змін. та доповн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ligazakon.ua>.
7. Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України : затв. постановою Правління Національного банку України № 508 від 16.12.2002 р., із змін. і доповн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
8. Про банки та банківську діяльність : Закон України від 20.03.1991 р., із змін. і доповн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
9. Про обіг векселів в Україні : Закон України № 2374-III від 05.04.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
10. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України № 3480-IV від 23.02.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
11. Рудненко Т. Регулювання обігу векселів за кордоном та в Україні / Т. Рудненко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vexel.prom.ua/a44032-regulyvannya-obgu-vekselv.html>.
12. Уніфікований закон про переказні та прості векселі : додаток I до Женев. Конвенції від 7.06.1930 р. [Електронний ресурс] / Ліга Націй ; [офіц. перекл.] – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

-
13. Chaput Y. Effets de commerce, cheques et instruments de paiement / Y. Chaput. – P. : Presses universitaires de France, 1998. – P. 213–214.
  14. Ferrari A. Gli strumenti finanziari / A. Ferrari, E. Gualandri, A. Landi, P. Vezzani. – Torino : G. Giappichelli Editore, 2005. – P. 105.
  15. Jeantin M. Droit commercial. Instruments de paiement et de credit. Titrisation / M. Jeantin, P. Cannu, T. Granier. – P. : Dalloz, 2005. – P. 179.

Стаття надійшла до редакції 29 липня 2015 р.